

Araştırma

AKADEMİK PERSONELİN ENGELLİ BİREYİN İSTİHDAMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Prof.Dr.Zeynep Aytül ÇAKMAK²

Bilm.Uzm. Gamze Ebru ÇİFTÇİ³

Özet

Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesinde çalışan akademik personelin özürlü bireyin istihdamına ilişkin tutumunu ölçmeye yönelik bir araştırmadır. Çalışmada özürülerin topluma entegre olmalarının önündeki en büyük engellerden olan eğitim ve istihdam üzerinde durulmuş ve mesleki beceri kazandıracak eğitimcilerin görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Araştırma için 44 soruluk anket formu oluşturulmuş, 280 akademisyene anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 16.0 programında analiz edilmiş ve analiz sonucunda akademisyenlerin engelli bireyin istihdamına ilişkin tutumlarının olumlu olduğu fakat engelli bireye yönelik düzenlenen yasal mevzuat konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özürlü, Yükseköğretim, Özürlü Öğrenci Birimi, İstihdam.

Giriş

2005 yılında yürürlüğe giren, Özürüler Kanunu'na göre özürülük; "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi" olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, özürülük, "kişiden ya da bir bütün olarak vücuttan beklenen davranışlar, yetenekler ve görevler olarak ifade edilen normal aktivitelerin yerine getirilmesindeki eksiklik ya da sınırlılıktır" (WHO 1980). Özürlü insanı Birleşmiş Milletler; normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal kabiliyetlerindeki

¹ Bu çalışma, 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 2-6 Ekim 2012, Bursa'da Poster Bildirisi olarak sunulmuştur.

² Ankara Üniversitesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı

³ Kırıkkale Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı

kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişi olarak tanımlanmıştır (Hazer ve Gül, 2008, s.1197).

En genel anlamda ise özürllük, yeteneklerdeki ve güçteki sınırlanmışlık ya da eksiklik durumudur. Özürllük, bireyin belirli aktivitelerini yerine getirmesini ve sosyal yaşamdaki rollerini oynayabilmesini sağlayan "ideal-normal" kapasitenin dışında olmaktır. Özürllük, ferdin zihinsel veya bedensel fonksiyonlarındaki kayıplar sonucu ortaya çıkan kısıtlılıkları ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır (Whyte ve Ingstad, 1995,s.3).

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, o ülkede yaşayan tüm bireylerin sosyal düzeyinin kalitesi ile orantılıdır. Yine gelişmişliğin; önemli bir göstergesi, o ülkedeki özürllülerin refah ve yaşam düzeyinin kalitesidir. Bugün gelişmiş ülkelerde nüfusun yaklaşık %10'u, gelişmekte olan ülkelerde ise %12'si özürllü bireylerden oluşmaktadır. Bu oran yaklaşık ülkemizde 2002 verilerine göre 8,5 milyon özürllüye tekabül etmektedir. (http://www.eyh.gov.tr/upload/ozurluveyasli.gov.tr/mce/eski_site/sura/sura4/kitap.pdf).

1.Özürllüler ve İstihdam

Gerek dünyada gerek ülkemizde özürllülerin topluma, yaşama entegre olma yönünde yoğun sıkıntılar yaşadıkları bilinmektedir. Bu sorunlar yaşamın pek çok alanında özürllü bireyi toplumdan gittikçe uzaklaştırmaktadır. Çünkü, sürekli sorunlarla, engellerle karşılaşan, çözüm üretmeyen birey kendisini mutsuz hissedecek ve yaşam kalitesini, kendini gerçekleştirme ihtiyacını bertaraf edecektir. Bunun neticesinde de artık özürllü birey o toplum için sorun haline gelecektir. Bu sorunu aşmanın ve özürllüleri topluma entegre etmenin en önemli unsuru özürllü bireye mesleki eğitim vererek istihdam sahaları yaratabilmektir. Bu anlamda son yıllarda ülkemizde önemli adımlar atılmakla beraber yaptırım konusunda sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Ülkemiz açısından da özürllülerin toplum içerisinde eşit fertler olarak yer almaları gerektiğini düşünürsak, özürllülerin işgücüne katılımlarına yönelik bir sosyal model ekseninde aktif istihdam politikalarının geliştirilmesi gereklidir (Seyyar, 2009).

Özürllülerin istihdamı konusundaki engellerden biri de, toplumda, işverenlerde işyerlerinde çalışan ve özürllü olmayan çalışanlarda bulunan doğru olmayan önyargılardır. Bu önyargıların, ortadan kaldırılabilmesi için radyo, televizyon, basın yayın gibi araçlardan yararlanılmalı ve herkesin bu konuda bilinçlenmesini sağlayacak çalışmaları yapılmalıdır. Özürllüler arasında başarılı olan kişilerin ön plana çıkarılmasının bu konuya katkı sağlayacağı açıktır. Toplumda bulunan her bireyin bu toplumun bir parçası olduğu, herkesin aynı haklara ve özgürlüklere sahip olduğu unutulmadan, özürllülere toplumda eşit haklar kullanabilmelerinin sağlanması gereklidir (Baybora, 2006).

Heron ve Murray (2003,s.2'den akt.Öz ve Orhan, 2012,s.45), özürllülerin istihdamda karşılaştıkları sorunları şöyle sıralamaktadır:

- Çoğunlukla ayrımcılıkla bağlantılı negatif tavır,

Zeynep Aytül Cakmak, Gamze Ebru Ciftci

- Eğitim öğretimde eşit olmayan katılım,
- Kullanılmayan binalar,
- Erişebilir bilgi eksikliği,
- Kullanılmayan ulaşım,
- Destekleyici malzeme ve yardım hizmetlerinin eksikliği,
- Kendine güvende eksiklik ve
- Aşırı korumacı aileler.

Çağdaş bir toplumda yaşayan herkes, üretim faaliyetlerinin içinde yer alabilmelidir. Hiçbir birey kendini söz konusu üretim aktivitesinin dışına itilmiş, atıl hissetmemelidir. Çünkü, insan, sosyal bir olgu içinde kendini tanımlar ve psikolojik, biyolojik ve kültürel gelişimini bu sosyallik içinde gerçekleştirir. Türkiye Özürlüler Araştırmasına (2002) göre, özürlülerin işgücüne katılım oranı %22,24 tür. Özürlü bireylerde işsizlik oranı, kentte %15,08, kırdan ise %9,83'dür (www.ozida.gov.tr). Bu durumda, işgücüne dahil olan her beş özürlüden ancak biri istihdamda edilmektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 2002 yılında yapılan bir araştırmada, Türkiye'de özürlü kişilerin %78'inin işgücüne dahil olmadığını, işgücüne dahil olan %21,71'lik kesimin ise sadece %20'sinin istihdam edildiğini ortaya koymuştur (<http://www.eyh.gov.tr>). Bu rakamlar da özürlülerin istihdam alanında ayrımcılıkla karşılaştığını açıkça göstermektedir.

Yapılan araştırmalar özürlülerin istihdamı konusunda karşımıza iki belirgin olumsuzluk çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi, özürlüler arasındaki işsizlik oranının daha yüksek olmasıdır. Özürlüler arasında işsizlik oranı tahminleri, kullanılan özürlülük tanımları ve ölçütlerine bağlı olarak değişmesine karşın, bu tahminlerin hepsi de işsizliğin özürlülerde 3 kat daha fazla olduğunu onaylamaktadır. İkinci olumsuzluk ise, özürlülerin işgücü piyasasına katılma tarzlarının, çoğunlukla talep edilmeyen az ücretli, düşük beceri gerektiren, alt statülü işlerde olduğudur (Thornton ve Lunt, 1994'den akt. Orhan, 2012, s.56).

Özürlülerin istihdam edilme zorunluluğu ve bu zorunluluğun yansımaları olarak, onların nasıl ve ne şekilde istihdam edilebileceklerine yönelik yapılan yoğun tartışmalar farklı özürlü istihdam yöntemleri doğurmuştur. Yapılan literatür incelemesi, konuyla ilgili olarak yedi yöntem olduğunu göstermektedir (Öz ve Orhan, 2012, s.8):

- a) Kota Sistemi
- b) Korumalı İşyerleri
- c) Kişisel Çalışma Yöntemi
- d) İşverenlerin Zorunluluk Olmadan Özürlü İstihdamı

e) Evde Çalışma

f) Kooperatif Çalışma Yöntemi

g) Sadece Özürlülerin Çalıştırıldığı Seçilmiş İşlerde İstihdam

Ülkemizde özürliülerin istihdamı sorunu yaygın olarak kota sistemi ile çözülmeye çalışılmış ve 1475 sayılı Eski İş Kanunu'nda zorunlu kota getirilmiştir. Eski İş Kanununun öngördüğü bu sistem, 22.5.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu ile bir takım değişikliklerle birlikte korunmuştur. İş Kanunu Madde 30/1'e göre, "İşverenler 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları işyerlerinde her yılın Ocak ayı başından itibaren yürürlüğe girecek şekilde Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranlarda özürliü ve eski hükümlü ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun Ek 1' inci Maddesinin (B) fıkrası uyarınca istihdamı zorunlu olan terör mağduru işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin toplam oranı % 6'dır. Ancak özürliüler için belirlenecek oran, toplam oranın yarısından az olamaz. Aynı il sınırları içinde fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır." Daha sonra, 08.03.2004 tarihli ve 2004/6976 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.01.2004 tarihinden geçerli olmak üzere, elli ve daha fazla işçi çalıştıran işverenlerin toplam çalıştırmak zorunda oldukları özürliü, eski hükümlü ve terör mağduru oranı %6 olmakla birlikte, kamu işyerlerinde ve özel işyerleri arasında bir ayırım yapılmıştır. Kararname Madde 2'ye göre, "4857 sayılı Kanunun 30'uncu Maddesi kapsamına giren işyerlerinde oranlar; kamu işyerlerinde özürliüler için %4, eski hükümlüler için %2 olarak; özel sektör işyerlerinde özürliüler için %3, eski hükümlüler için %1, terör mağdurları için de %1 olarak belirlenmiştir. Özel sektör işyerlerinde kalan %1'lik oran, işverenlerin tercihine göre, özürliü veya eski hükümlü çalıştırma yönünde kullanılacaktır.

2. Özürliülük ve Yükseköğretim

Özürliülerin toplumla bütünleşmesinin, üretime katılamamalarının önündeki en büyük engellerden biri eğitimle başlamaktadır. Özürliü bireyi aciz üretemeyen bir sınıflandırmaya tabi tutan toplumsal yargı, özürliü bireyin kendi yaşamı için başkalarına ihtiyacı olmaksızın çalışmasına, bir meslek edinip iş hayatına atılmasına karşı bir zemini eğitim sistemi ile çoktan hazırlamıştır. Oysa ki; bu bağlamda yükümlüsü olduğumuz "Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi"nin "Çalışma ve İstihdam" başlıklı 27.Maddesine göre; "Taraf devletler, engellilerin diğer bireylere eşit koşullar altında çalışma hakkına sahip olduğunu kabul eder ve bu hak, engellilerin serbestçe seçtikleri veya açık, bütünleştirici ve erişebilir bir iş piyasası ve çalışma ortamında bir işte hayatlarını kazanmaları fırsatını da içerir. Taraf devletler, çalışırken engelli olanlar dahil tüm özürliülerin çalışma hakkını yaşama geçmesini, yasama tedbirleri dahil uygun tüm tedbirleri olarak güvence altına alacaktır."

Zeynep Aytül Çakmak, Gamze Ebru Ciftçi

Özürü bireyin eğitim sisteminin dışında kalmasının en büyük nedeni eğitim sisteminin özürü olmayan bireylere göre uyarlanmasıdır. Ülkemizde özürüleri kapsayan, herkesçe benimsenip anlaşılan, uygulamada standartlığı sağlayan, genel ve objektif ölçütlere göre belirlenmiş bir eğitim politikası bulunmamaktadır. Özellikle özürülere yönelik ön yargıların olması ve bunların ortadan kaldırılamaması bu politikaların uygulanmasını ve geliştirilmesini önlemektedir. Yine bu alana ilişkin hukuki düzenlemelerin yeterli olmaması, var olan uygulamaların ise yeterince ciddiye alınmaması ve yaptırımların olmaması özürü bireyin yaşama, eğitim ve çalışma hakkının kullanımını önlemektedir. Yine 12 Aralık 1992 tarihli ve 21433 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan 142 No’lu İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri Hakkında ILO Sözleşmesi’nin 3 üncü maddesinde; “Her üye devlet, tüm sakat ve özürüler için hazırlanacak özel programlarda dahil olmak üzere, tüm çocuklara, gençlere ve yetişkinlere kapsamlı enformasyon sağlamak ve mümkün olan en geniş rehberlik amacıyla, istihdama ilişkin sürekli bilgi temini dahil mesleki rehberlik sistemlerini tedricen yaygınlaştıracaktır.” hükmü yer almaktadır.

Yapılan sözleşmelerden de anlaşılacağı üzere, devlet özürü bireyin, üretken bir birey olarak yetiştirilmesinden, eğitilmesinden ve istihdamın sağlanmasından ve bu konuda politikaların geliştirilmesinden sorumludur. Devletin yükümlülüğü yanında, toplumda var olan özürü bireye karşı önyargıların değişmesi, özellikle de eğitimde var olan büyük engellerin tamamen kaldırılması gereklidir. Eğitimde var olan engellerin kaldırılması ve engelli bireyin kapsamlı bilgi, beceri yetileri kazandırarak çalışma hayatına kazandırılması için özellikle eğitimcilerin farkındalık bilincinin artırılması oldukça önem arz etmektedir.

Üniversiteler mesleki becerilerin kazandırıldığı en önemli eğitim-öğretim ortamlarıdır. Maalesef ülkemizde az sayıda özürü birey birçok zorlukları aşarak üniversiteye ulaşabilmektedir. Bu öğrencilerin üniversitelerdeki eğitim-öğretimlerini zorluk çekmeden yürütebilmeleri adına Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın 2006 yılında çıkarmış olduğu “Yükseköğretim Kurumları Özürüleri Danışma ve Koordinasyon” Yönetmeliği ve bu yönetmeliğe dayanarak Üniversiteler bünyesinde Özürü Öğrenci Danışma Birimleri’nin kurulması oldukça önemli bir gelişmedir. Bu Özürü Öğrenci Birimleri’nin amacı üniversiteyi kazanmış özürü öğrencilerin eğitim-öğretim süresince karşılaşılabilecek sorunları en aza indirmek, ders ve sınav uygulamalarında özürü öğrenciye kolaylık sağlamak ve gerek akademik ve idari personel gerekse diğer akran öğrencilerde farkındalık oluşturmaktır. Bu birimlerden bazıları özürü öğrencilerin mezun olduktan sonra istihdamı konusunda da çalışmalarını sürdürmektedir.

Ülkemizdeki tüm eğitim-öğretim ortamlarının özürü öğrenciyi de kapsayan bir sistem alt yapısına ulaşması, özellikle de üniversitelerimizin özürü bireyin mesleki becerilerini kazanmalarında ve çalışma hayatına atılmalarında büyük etken olmaları nedeni ile her anlamda ulaşılabilirlik ve erişilebilirliğin kazanılması özürü öğrencinin meslek edinmesindeki büyük eğitim engelini aşmada önemli olanak sağlayacaktır. Tüm

eğitim-öğretim sistemlerinin özürlü öğrencilerin de kolaylıkla erişebileceği bir sisteme dönüşmesi için, ilk önce toplumda var olan ön yargıların yıkılması gerekmektedir. Özürlüyü ayırıştırın, ötekileştiren bir zihnin ve algının yıkılması ile bu sistem kendi kendini kurmaya başlayacaktır. Bu nedenle, bu araştırma özellikle özürlü öğrencinin mesleki eğitimini üstlenmiş akademik personelin “özürlü bireyin istihdamı konusundaki algısını” ölçmek üzere tasarlanmıştır. Bu bilinci aşılacak, gelecek toplumu yetiştiren eğitimcilerin farkındalık bilincine sahip olmaları ve sahip oldukları bu bilinci yetiştirecekleri geleceklere aktarmaları gerekir.

3. Metodoloji

Mesleki bilgi ve becerinin kazandırıldığı üniversitelerde hizmet veren akademisyenlerin özürlü bireyin istihdamına ilişkin yaklaşımlarını ölçmek amacıyla elde edilen verilerden durum tespiti yapılmaya çalışılmış ve araştırmanın sonuçları ise Kırıkkale Üniversitesinde çalışan akademisyenlerle sınırlandırılmıştır. Araştırmada kolayda örneklem metodu yoluyla, Kırıkkale Üniversitesi akademik çalışanları seçilmiştir. On fakülte, beş meslek yüksekokuluna sahip olan üniversitede evren 732 öğretim elemanıdır, ulaşılabilen örneklem sayısı ise 280 kişidir. Araştırmaya 15 anket ise eksiklik nedeni ile dahil edilmemiştir. Anketler her fakülte'deki öğretim elemanı sayısı dikkate alınarak ağırlıklı hesaplama ile toplanmıştır. Anketlerin dağıtımı 2012 Mart ayında başlanmış ve Mayıs ayında elden dağıtılan anketlerin 280 'nine ulaşılmıştır. Ankette toplam 44 soru bulunmakla birlikte, anket üç bölümden oluşturulmuştur. Anketin ilk bölümü, on sorudan oluşmakta ve genel demografik bilgiler yer almaktadır. İkinci bölüm ise 14 sorudan oluşmakta ve katılımcıların çalışma hayatında engelli bireye ilişkin tutumları ve engellilere yönelik düzenlemelere ilişkin bilgileri saptanmaya çalışılmıştır. Bu sorularda bulunan engel türü gruplandırması için, Başbakanlık Özürhüleri İdaresi Başkanlığı'nın “Toplum Özürhülüğü Nasıl Anlıyor (2010)” araştırmasından faydalanılmıştır. Son bölümde ise engellilerin istihdamına ilişkin görüşleri tespit etmek amacıyla 20 sorudan oluşan bir ölçek geliştirilmiştir. Kullanılan ölçek, yerli ve yabancı alan yazında ulaşılabilen özürhülere yönelik tutumlar ve kaynaştırma uygulamalarına ilişkin araştırmalar ve bu araştırmalarda kullanılan ölçme araçları incelenerek araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ölçek geliştirirken uzman kişilerin görüşleri alınmıştır. Araştırmaya geçilmeden önce anket form 30 kişiye uygulanmış yapılan analizlerin geçerlilik ve güvenilirlik düzeyi test edildikten sonra araştırmaya geçilmiştir. Araştırmanın Cronbach alfa değeri 0,760'dır ve araştırma için yeterli düzeydedir. Ölçekte 5'li Likert kullanılmış ve bir ile beş arasında puanlandırılmıştır. Hiç katılmıyorum (beş), katılmıyorum (dört), kararsızım (üç), katılıyorum (iki), kesinlikle katılıyorum (bir) puan olarak puanlandırılmıştır. Ölçeğin 5,6,7 ve 10. soruları anlamı açısından ise ters puanlandırılmıştır. Araştırmanın son bölümünü oluşturan 20 soruluk ölçeğin genel ortalaması, maksimum ve minimum değeri Descriptive Statistic analizine tabi tutulmuştur. Ölçekte 0-100 arası puanlamada sayı artıkça olumluluk artmaktadır şeklinde yorumlanmıştır.

Zeynep Aytül Cakmak, Gamze Ebru Ciftci

Tablo 8'de katılımcıların demografik bilgileri ile özürli kişilerin istihdamına ilişkin tutumları arasında anlamlı fark olup olmadığını ölçmek için, veriler bağımsız iki grup arası farkların bulunmasına yönelik t-Testi analizine tabi tutulmuştur. Analizin sağlıklı sonuç vermesi açısından yönetsel pozisyona sahip olma durumu bilgilerinden beşli gruptan, (var-yok) iki grup elde edilmiş daha sonra t-Testi analizine tabi tutulmuştur.

4. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Araştırmada elde edilen veriler sonucunda gerekli istatistiksel analizler yapılarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 1. 'de anket katılımcıların çalıştıkları birim görülmektedir.

Birim	Sayı	Yüzde
Veteriner	9	3,21
Güzel Sanatlar	8	2,86
BESYO	8	2,86
Keskin MYO	15	5,36
Hacılar MYO	4	1,43
Diş Hekimliği	15	5,36
Tıp	46	16,43
Kırıkkale MYO	19	6,79
Rektörlük	27	9,64
Sağlık Bilimleri	9	3,21
İ.İ.B.F	26	9,29
Mühendislik	34	12,14
Fen-Edebiyat	46	16,43
Eğitim	6	2,14
Hukuk	8	2,86
Toplam	280	100,00

Tablo 2'de katılımcıların demografik bilgileri görülmektedir. Elde edilen verilere göre katılımcıların %36,7'si kadın %63,3 erkektir. Eğitim düzeyi ise çoğunlukla doktora düzeyindedir. Katılımcıların yarısı bir yönetsel pozisyona sahip durumdadır. Katılımcıların %34,3'ü öğretim görevlisi ve okutman % 26,2'si yardımcı doçent olarak çalışmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri (n=280)

		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	103	36,7
	Erkek	177	63,3
Eğitim	Yüksekokul	7	2,5
	Üniversite	48	17,1
	Yüksek Lisans	65	23,3
	Doktora	160	56,8
Yaş	22-30 Yaş ve arası	57	20,5
	31-40 Yaş ve arası	120	43,3
	41 ve üstü yaş	103	36,2
Yönetmel Pozisyon	Yok	122	50,5
	Dekan/Müdür	22	4,8
	Dekan Yrd/Müdür Yrd.	33	12,9
	Bölüm Başkanı	34	13,8
	Bölüm Başkan Yard.	32	8,1
	Diğer	37	10,0
Akademik Personel	Öğr.Gör/Okutman	96	34,3
	Arş.Gör.	56	21,0
	Yrd.Doç.Dr.	76	26,2
	Doç.Dr	33	12,4
	Prof.Dr	17	6,2
Toplam		280	100,0

Tablo 3’de katılımcılara aile ve akrabalarında özürli kişi veya kişiler olup olmadığı sorulmuş, alınan veriler sonucunda, katılımcıların %23,2’ sinde aile ve akrabalarında özürli kişi veya kişiler olduğu görülmüştür. Aile ve akrabasında özürli kişi veya kişiler bulunanların ise özür türünün en çok %38,1 oranlarla bedensel ve zihinsel olduğu görülmüştür. Yine yakınlık durumuna sahip olan katılımcıların %14,8’nin özürli kişi ve kişilerle aynı evde yaşadığı saptanmıştır.

Zeynep Aytül Çakmak, Gamze Ebru Ciftçi

Tablo 3: Katılımcıların Özürlü Kişi ile Yakınlık Durumu

Aile ve Akrabalar arasında Özürlü Olma Durumu (n=280)	Sayı	Yüzde
Evet	65	23,2
Hayır	215	76,8
Toplam	280	100
Özür Türü (n=65*)		
Görme	5	4,8
İşitme	8	11,9
Bedensel	19	38,1
Zihinsel	19	38,1
Dil ve Konuşma Bozuklukları	5	4,8
Kronik Hastalığı Olan	4	2,4
Toplam	65	100,0
Aynı Evde Yaşama Durumu (n=65*)		
Evet	16	14,8
Hayır	48	85,2
Toplam	65	100,0

* = Aile ve Akrabasında Özürlü Bulunan Kişilerin Sayısı.

Katılımcılara (Tablo 4), çalışma hayatınızda özürlü bir kişi tanıyıp tanımadıkları sorulmuş, % 31'in hiç tanımadığı, %27,6'sının ise 3'ten fazla kişi tanıdığı görülmüştür. Bu kişilerin ise %37,7'si katılımcıların öğrencileri, %24,1 mesai arkadaşı, %11,7'sinin ise hem öğrencisi hem de mesai arkadaşı olduğu görülmüştür.

Katılımcıların çalışmakta en çok zorluk çektiği özür grubu ise %30,3 zihinsel ve % 24,1 ile görme özürüdür ve en çok sözlü iletişimde ve fiziki mekanların uygunluğunda zorluk çekildiği görülmüştür.

Tablo 4. Katılımcıların Çalışma Hayatında Özürlü Bir Kişi İle Çalışma Durumu

Çalışma Hayatında Özürlü Tanıma /Çalışma Durumu (n=280)	Sayı	Yüzde
Hiç tanımadım	88	31,0
Bir-iki kişi tanıyorum	110	42,4
Üçten fazla kişi tanıyorum	81	27,6
Toplam	280	100,0
Tanıdığınız Özürülülerin Yakınlık Durumu (n=192*)		
Öğrencim	62	37,7
Personelim	22	10,5
Mesai Arkadaşım	42	24,1
Diğer	22	10,5
Personelim ve Öğrencim	15	5,6
Öğrencim ve Mesai Arkadaşım	24	11,7
Toplam	192	100,0
Çalışmakta En Çok Zorluk (n=192*)		
Çekilen Özur Grubu		
Görme	40	24,1
İşitme	26	14,5
Bedensel	20	10,3
Zihinsel	49	30,3
Dil ve konuşma bozk.	20	10,3
Kronik hastalık	13	5,5
Diğer	11	4,1
Bedensel ve Zihinsel	6	0,7
Toplam	192	100,0
Çalışmakta En Çok Zorluk Çekilen Özürlü Grubu (n=192*)		
Sözlü iletişimde	50	29,7
Yazılı iletişimde	25	12,4
Fiziki mekanların uygunluğu	47	24,8
Sosyal uyumda	27	13,8
Çalışma materyallerin uygunluğu	27	11,0
Diğer	11	1,4
Toplam	192	100,0

*= Çalışma Hayatında Bir ve Birden Fazla Özürlü Kişi Tanıyanların Sayısı.

Katılımcıların, %90,4'ü özürlü kişilerin yükseköğrenim görmesi gerektiği, %63,8 de özürlü kişilerin akranları ile aynı sınıfta eğitim görmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Zeynep Aytül Çakmak, Gamze Ebru Ciftçi

Katılımcıların %47,2'si zihinsel özürlü kişilerin, %21'3'ü işitme özürlü kişilerin, akranları ile aynı sınıfta eğitim almaması gerektiğini düşünmektedir(Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların Özürlü Kişinin Yükseköğretim Görmesine İlişkin Görüşü

Sizce Özürlüler Yükseköğretim Görmeli Midir? (n=280)	Sayı	Yüzde
Evet	253	90,4
Hayır	12	4,3
Fikrim yok	15	5,4
Toplam	280	100,0
Sizce Özürlüler Akranları ile Aynı Sınıfta Eğitim Almalı Mıdır? (n=280)		
Evet	178	63,8
Hayır	79	28,3
Fikrim yok	22	7,9
Toplam	280	100,0
Hangi Özürlü Grubu Aynı Sınıfta Eğitim Almamalıdır ? (n=79*)		
Görme	11	13,5
İşitme	14	21,3
Bedensel	10	11,2
Zihinsel	34	47,2
Dil ve Konuşma Bozuklukları	6	4,5
Kronik Hastalığı Olan	4	2,3
Toplam	79	100,0

*= Özürlülerin Akranları ile Farklı Sınıfta Eğitim Alması Fikrinde Olanların Sayısı.

Tablo 6'da katılımcıların çoğunluğunun (%65,0), devletin özürlülere yönelik sağladığı yasal haklardan biraz bilgiye sahip olduğu, Yükseköğretim Kurulu'nun ise özürlülere ilişkin yasal düzenlemeleri hakkında (%46,2) hiçbir bilgiye sahip olmadığı ve %(43,3) biraz bilgiye sahip olduğu görülmüştür. Böylece, katılımcıların büyük çoğunluğunun ülkemizde ve yükseköğretim kurumlarındaki özürlü kişilere sağlanan haklardan yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmüştür.

Ayrıca katılımcıların %80,5'i özürlü kişiler için yükseköğretim kurumlarının yeterli alt yapıya sahip olmadığını düşünmektedir. Katılımcılara, özürlü kişilerin eğitim-öğretim görmelerindeki en büyük engelin ne olduğu sorulduğunda, ile eğitim fırsatlarının yetersiz oluşu(%29,5), yeterli destek olmaması (%27,1) ve toplumun ön yargılarının (%22,9) olması yanıtları alınmıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Özürlülere İlişkin Yasal Düzenlemelere İlişkin Bilgi Durumu

Devletin Özürlülere Sağladığı Haklardan Bilgi Sahibi Olma Durumu (n=280)	Sayı	Yüzde
Hiç bir bilgiye sahip değilim	57	20,4
Biraz bilgiye sahibim	182	65
Yeterince bilgiye sahibim	30	10,7
Her türlü bilgiye sahibim	11	3,9
Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının Özürlülere İlişkin Yasal Düzenlemelerinden Bilgi Sahibi Olma Durumu (n=280)		
Hiç bir bilgiye sahibim değilim	126	46,2
Biraz bilgiye sahibim	125	43,3
Yeterince Bilgiye sahibim	124	9,0
Her türlü bilgiye sahibim	5	1,5
Yükseköğretim Kurumu Bünyesindeki 'Özürlü Öğrenci Birimleri' Konusunda Bilgi Sahibi Olma Durumu (n=280)		
Hiçbir bilgiye sahip değilim	162	58,5
Biraz bilgiye sahibim	90	30,0
Yeterince bilgiye sahibim	23	9,0
Her türlü bilgiye sahibim	5	2,5
Sizce Yükseköğretim Kurumlarının Özürlüler İçin Yeterli Alt Yapıya Sahip Olduğunu Düşünüyor Musunuz? (n=280)		
Evet	24	8,6
Hayır	230	82,1
Fikrim yok	25	8,3
Sizce Özürlülerin Eğitim-Öğretim Hayatına Katılmalarındaki En Büyük Engel Nedir? (n=280)		
Toplumun Önyargıları	64	22,9
Özürlü Bireyin Ön Yargıları	25	8,9
Özürlü Bireyin Yetersiz	9	3,2
Eğitim Fırsatlarının Yetersiz Oluşu	85	30,4
Yeterli Destek Olmaması	74	26,4
Özürlü Bireyin Ailesinin Tutum ve Yaklaşımları	12	4,3
Diğer	4	1,4
Hepsi	7	2,5
Toplam	210	100,0

Zeynep Aytül Cakmak, Gamze Ebru Ciftci

Tablo 7'de katılımcıların özürülerin istihdamına ilişkin tutumlarının frekans dağılımı gözükmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%50,5) özürülerin diğer insanlar gibi verimli bir şekilde çalışacakları fikrine sahip oldukları görünmektedir (Madde 5). Yine katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%62,0), özürülerin diğer insanlar gibi meslek sahibi olabileceğine inanmaktadır (Madde 10) ve ayrıca katılımcıların tamamına yakın bir çoğunluğu (%75,7) özürü kişileri istihdam etmekten kaçınmayacağını ifade etmiştir (Madde 6).

Tablo 7. Katılımcıların Özürülerin İstihdamına İlişkin Tutumu (n=280)

		Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Özürü bir kişi ile aynı ortamda çalıştığımda ona nasıl davranacağımı bilemem	12	4,3	27	9,6	31	11,1	147	52,5	63	22,5
2	Özürüler agresif insanlardır	9	3,2	18	6,4	24	8,6	140	50	89	31,8
3	Özürü insanları istihdam etmek gereksizdir	8	2,9	3	1,1	12	4,3	90	32,1	167	59,6
4	Özürüler iş yerinde olumsuz bir hava yaratırlar	10	3,6	20	7,1	22	7,9	102	36,4	126	45
5	Özürülerde diğer insanlar gibi verimli çalışabilirler	62	29,5	105	50	21	10	18	8,6	4	1,9
6	Özürülere işe almaktan kaçınmam	74	26,4	138	49,3	32	11,9	25	8,9	11	3,9
7	Özürülerin çalışması, işverene maddi yük getirmez	62	12,1	147	52,4	39	13,9	24	8,6	8	2,9
8	Özürülerle çalışan diğer insanların performansı olumsuz etkilenir	16	5,7	38	13,6	58	20,7	123	43,9	45	16,1
9	Özürüler işveren itaat konusunda sorun yaşayabilirler	16	5,7	27	9,6	25	8,9	124	44,3	88	31,4

10	Özürülüler bütün insanlar gibi meslek sahibi olabilirler	64	22,9	111	39,6	44	15,7	43	15,4	18	6,4
11	Özürülüler iyi bir yönetici olamaz	3	1,1	21	7,5	55	19,6	124	44,3	77	27,5
12	Özürülüler kurumun imajını olumsuz etkiler	3	1,1	17	6,1	12	4,3	135	48,2	113	40,4
13	Kurumlarda özürülü çalıştırma kotası gereksizdir	4	1,4	27	9,6	32	11,4	118	42,1	99	35,4
14	Özürülülere evinde iş imkanı tanınmalıdır	32	15,2	60	28,6	45	21,4	42	20	31	14,8
15	Özürülüler kamu kurumlarında çalıştırılmamalıdır	5	1,8	12	4,3	25	8,9	119	42,5	119	42,5
16	Özürülü bir yardımcım/asistanım olmasını istemem	3	1,1	15	5,4	66	23,6	125	44,6	71	25,4
17	Özürülü bir öğrencim olmasını istemem	4	1,4	3	1,1	39	13,9	121	43,2	113	40,4
18	Özürülülerin yükseköğretim yapması devlete yüküdür	3	1,1	1	0,4	10	3,6	115	41,1	151	53,9
19	Özürülüler uzaktan evde eğitim görmelidir	8	2,9	30	10,7	53	18,5	98	35	91	32,5
20	Özürülüler eğitim-öğretim de akranları kadar başarılı olamazlar	1	4	9	3,2	30	10,7	122	43,6	118	42,1

Akademik personelden oluşan katılımcıların özürülü bireyin istihdamına ilişkin tutumunu ölçmek için hazırlanan (Tablo 7) ölçeğin genel ortalaması $X = 72,2 \pm 8$ (minimum=21,0-maksimum=91,0) bulunmuştur. Maksimum ve minimum değerler göz önüne alındığında, katılımcıların özürülü kişilerin istihdamına yönelik tutumlarının olumlu olduğu söylenebilir.

Zeynep Aytül Cakmak, Gamze Ebru Ciftci

Araştırmada katılımcıların aile ve akrabaları arasında özürlü kişi veya kişilerin olma durumu ile özürlü kişilerin istihdamına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$).Kişilerin cinsiyeti ve yönetsel pozisyona sahip olma durumu ile özürlü kişilerin istihdamına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$) (Tablo 8).

Araştırmada katılımcılardan özürlü kişi ile aynı evde yaşama durumu, çalışma hayatında özürlü bir kişi tanıma durumu ile özürlü kişilerin istihdamına yönelik tutumları karşılaştırılmış ve herhangi bir anlamlı fark bulunamamıştır.

Tablo 8. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile Özürlü Kişilerin İstihdamına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması (n=280)

Demografik Özellikler		Ölçek Puan Genel Ort.	P	t
Ailede ve Akrabada Özürlü Kişi Olma	Evet	71,35	0,986	1,170
	Hayır	69,90		
Cinsiyet	Kadın	71,43	0,201	1,881
	Erkek	69,11		
Yönetsel Pozisyon	Var	70,06	0,967	0,160
	Yok	69,86		
Aynı Evde Yaşama Durumu	Evet	71,00	0,182	-0,021
	Hayır	71,10		
Çalışma Hayatında Özürlü Kişi Tanıma Durumu	Evet	68,20	0,069	-1,527
	Hayır	70,39		

SONUÇ

Tüm dünyada olduğu gibi de ülkemizde de hala özürlü bireyler bir sorun olarak görülmekte ve bu sorunu gidermek için yapılan iyileştirmeler yetersiz kalmaktadır. Ülke geneline yansıyan bu sorun daha da fazla bir şekilde özürlü birey ve ailesini etkileyerek onlar için büyük bir yaşam mücadelesine dönüşmektedir. Özürlü bireyi özürlü yapan bedensel eksiklikler belki de kişinin yaşamda gördüğü eksiklerinin ufak bir kısmını oluşturmaktadır. Bu insanların birçok hakkı toplumun önyargıları yüzünden maalesef gasp edilmektedir. Yaşama hakkı, eğitim hakkı, üretme ve üretime katılma hakkı, çalışma hakkı, sosyalleşme hakkı vb gibi. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi o ülkedeki özürlü bireylerin eğitime ve üretime katılması ile doğru orantılıdır. Özürlü birey ve ailesi kesinlikle atıl bir şekilde iç dünyalarına terk edilmemeli, özürlü bireyin sosyal topluma katılımı ve gelişimi için gayret gösterilmelidir. Bunun içinde toplumda

var olan olumsuz önyargılar mümkün olduğunca aşılmalı, özürhürlerinde tüm insanlar gibi üretebileceği, eğitim görebileceği konusunda toplumsal farkındalık arttırılmalıdır.

Bu araştırma, bir Yükseköğretim Kurumunda görev yapan ve özürhür öğrencilere mesleki beceri eğitimi veren akademik personelin özürhür istihdamı konusundaki algılarının tespiti için yapılmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların ölkemize ve yükseköğretim kurumlarında özürhür bireylere yönelik yapılan yasal düzenlemelerle ilgili çok az bilgiye sahip oldukları görölmüştür. Katılımcıların tamamına yakını özürhür bireyin yükseköğretim görmesi gerektiğini, çoğunluğunda özürhür bireyin akranları ile aynı sınıfta eğitim alması gerektiği düşüncesinde olduğu görölmüştür. Katılımcılara göre, özürhür bireyin eğitim/öğretim görmesindeki en büyük engellerden birini toplumun önyargıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın önemli kısmını oluşturan tutum ölçeği sonucunda, katılımcı akademik personelin, özürhür bireylerin istihdam edilmesine ilişkin tutumlarının olumlu olduğu görölmüştür.

Sonuç olarak; üniversitede çalışan ve anket uygulanan eğitimcilerin özürhürlerin istihdam edilmesini ve yükseköğrenim görmesini olumlu değerlendirdikleri fakat yapılan yasal düzenlemeler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna varılmıştır. Bu sonuç ışığında özellikle üniversitelerde kurulan özürhür öğrenci birimlerinin akademik personelde farkındalık oluşturmak için gerekli bilgilendirme toplantıları düzenlemesinin yararlı olacağı düşünölmektedir. Ayrıca, üniversitelerin özürhürhür anlamında yapılacak proje ve konferanslara daha çok yer vermesi farkındalık açısından oldukça etkili olacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Baybora D., (2006), Sosyal Siyaset. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı.51.
Web: <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/view/348>
- Hazer, O., ve Gül A., (2008), Fiziksel Özürhür Bulunan Kadınların Konut Mutfaklarında Karşılaştıkları Sorunlar, Öz-Veri, Cilt: 5, Sayı: 1, 1195-1213.
- Öz Selek C., ve Orhan S., (2012), Özürhür İstihdam Yöntemlerinin Uygulanabilirliđi Üzerine Bir Değerlendirme, Çalışma İlişkileri Dergisi Temmuz, Cilt.3 Sayı.2 s.36-48.
- Seyyar, A., (2009), Özürhür Dostu İstihdam Politikaları, Öz-Veri, Cilt:6, Sayı:1, Haziran 2009.
- Orhan, S., (2012), Türkiye'de Kalkınma Planlarında Günümüze Özürhür İstihdamın Etkinliđi, Kamu'da Sosyal Politika, Kamuda Sosyal Politika Yıl.6. Sayı.20, s.52-60

Zeynep Aytül Cakmak, Gamze Ebru Ciftci

Whyte, S. R. ve B. Ingstad (1995), "Disability and Culture:An Overview", S.R. Whyte ve B. ingstad (eds.), Disability and Culture, California: University of California Press.

WHO (1980),.International Classification of impairments, Disabilities and Handicaps, Geneva: World Health Organisation.

Özürlüler Kanunu (2005)(<http://www.ozida.gov.tr/mevzuat/kanun.htm>)

4857 Sayılı İş Kanunu (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1243.html>)

Yükseköğretim Kuruları Özürlüler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği /yok.gov.tr /([Erişim Tarihi, Mart 2012](#))

www.who.com ([Erişim Tarihi, Mart 2012](#))

www.ozida.gov.tr([Erişim Tarihi, Mart 2012](#))

<http://www.eyh.gov.tr/tr/8245/Turkiye-Ozurluler-Arastirmasi-Temel-Gostergeleri#oran>

http://www.eyh.gov.tr/upload/ozurluveyasli.gov.tr/mce/eski_site/sura/sura4/kitap.pdf

([Erişim Tarihi,Nisan,2013](#))